

НОМАДСКА СУДЬБА РУСНАЦОХ У МИТУ ЗАВИЧАЮ МИХАЙЛА КОВАЧА*

У роботи анализуеме номадску судьбу Руснацох у Ковачовим миту завичаю. Укажеме як Ковачово записи з дньовнікох, автобиографски записи *Длугока драга номадска*, историйни есей *Селідби и дзелідби*, ведно зоз його литературнима ділами творя нерозлучуюцу целосц хтору повязує мотив номадскей судьби. Представиме Ковачов попатрунок на селідби як одлучуюцу хвильку у живоце Руснацох, як и його поручене же би ше и у тих хвилькох зачувала свідомосц о своїм походзеню, пренесло традицию, язык и виру до нового простору, односно же би тот нови простор сакрализовало и пренесло тоту свідомосц на идуци генерациї.

Ключни слова: Михайло Ковач, мит, завичай, номадска судьба, руска литература

Зоз мотивом селідбох Руснацох ше стретаме у вкупним ділу Михайла Ковача, як у литературних творох, так и у рижних записох, драгопису и историйним есею *Дияспора* и необявених дньовнікох¹. Селідби представляю одход зоз єдного простору, хтори подоби чувствую як свой, и приход до нового простору, хтори тим подобом цудзи. З

* Робота настала як часц проєкта *Дискурси меншинских языкох, литературох и культурах у югосточней и стредней Европи* (178017) хтори финансиє Министерство просвити, науки и технологийного розвою, як и проєкта *Русинистични вигледованя як одвит на вимоги дигиталней ери* хтори финансиє Покраїнски секретариат за високе образование и наукововигледовацку діялносц. Робота представя часц вигледованя у рамикох виробку докторскей дисертациї на Филозофским факултету у Новим Садзе, под менторством проф. др Людмили Попович.

¹ З тей нагоди дзекуєме Ольги Карлаварис, дзивки Михайла Ковача, хтора нам за науково потреби дала його дньовніки и други необявени материял на хасноване.

єдного боку маме напуцтованє сигурносци хтору мож поровнац зоз сигурносцу мацеровей утробы, а з другого боку укореньованє до нового простору. Мити ше базую на опозицийох, а видзиме же наведзени менши єдинки хтори творя селїдбы, медзи собу творя опозиції, та так и непрерывни селїдбы Руснацох процивставени земледїлскому способу живота.

У Ковачових литературних дїлох селїдбы представляю преламни хвильки у живоце руских фамелийох и найчастейше слово о такв. секундарних селїдбох Руснацох зоз Руского Керестура и Коцура до других местох у Бачки и Сриме у XIX вику². У автобиографских записох под назву *Длугока драга номадска* (Ковач, 1990) и других наведзених Ковачових творох, селїдбы спатрени вельо ширше, односно од часох перших селїдбох зоз „старей” оцовщини Руснацох, як вон гвари, а под тоту оцовщину подроумює Україну. О зароснутих дражкох по хторих Руснаци пришли до Южней Угорскей, Ковач пише так:

„тоти дражки ведли през угорску країну, преїг грунох и горох Карпатох, през галицко-волинску державу, РУСКУ³ державу, хтора исновала блїзко 300 роки...” (Ковач, 1992: 13).

Юлиян Тамаш гвари же Ковач „винїмкови познаватель способу живота и психології руского жительствова” (Тамаш, 1997: 117). Подоби у Ковачових дїлох представляю типичних Руснацох зоз шицкими прикметами и стереотипами хтори створели вони сами о себе, або хтори други о нїх створели. Єдно з узвичаєних думаньох о Руснацох хторе дотхнеме у тей роботы и того же почитую каждую власц и же су добри слугове. У тей роботы укажеме як записи з Ковачових дньовнікох, його автобиографски записи *Длугока драга номадска* и есей *Селїдбы и*

² „Гледаючи жем и легчейши условия за живот, од самого початку XIX века рушела габа организованого висельованя велїх фамелийох з Керестура и Коцура до вецей населеньох у Бачки и Сриме” (Ратач, 2007: 195).

³ „Українска историография розликую понятия *Русь* и *Росія* и одвитуючи прикметніки *руський/російський*. Перши ше одноши на штредньовиковну киевску державу и на Русиных/Українцох у Заходней Україні, под другим ше подроумює познейша московска односно русийска держава” (Žukovski, Subteljni, 2008: 279).

дзелідби (Ковач, 1992) ведно зоз його литературнима ділами творя органску целосц хтору повязує неперивни порушуюци мотив номадскей судьби Руснацох. Же селідби Руснацох неперивни порушуюци мотив у Ковачовей литератури видзиме и зоз його *Дневника 1970–75*:

„План писаня таки: I „Цудзина”

- 1) Приповедка би мушела мац прибіжно 40 боки (2, 5 табаки)
- 2) Облапела би край и животну драгу едного од тих цо приблукали з горох на ровніну
- 3) Змист – глобални: Стари край – блукане – примосцене – шмерц
- 4) Идея: циха почесц мегкому Руснакови котри до остатку живота остал тварди лем спрам себе, котри шицко бул у станю зробиц лем не и одруциц и одрекнуц ше свойого мена, свойого народу и то не того малого руснацкогo народу, але гевтого велького славного, котри му несвидомо дал свойо прикмети. Руснак то не зна, але вон то ма, вон то ноши у себе, вон ше по тим позна...”⁴

Гоч не познате же би приповедка з таким насловом була обявена, идея хтору Ковач ту представя присутна у велїх його приповедках, та на основи наведзеногo плану можеме спатриц Ковачов опус и заключиц же автор праве у тей идеї дава нарис свойого миту завичаю Руснацох. У Ковачовим миту Україна представена як матична жем Руснацох и означує завичай у найширшим значеню. Завичай у найушшим значеню у рамикох Ковачового миту представя дом, хтори источашне и сакрални простор, але и центр швета, односно универзум гевтим Ковачовим сонародніком хтори свидоми свойого национального идентитета. Тоти члени, гоч ше и селя з местох у хторих Руснаци жию у векшим чишле, дзе ше обчекує же асиміляция не будзе така швидка, до местох у хторих их (ище) нет або их ест барз мало, до нового обисца селя и закони зоз хторима стваряю свой нови универзум у новим месце и зоз тим предлужую животни вик своєї заедніци. Тото стваряне нового универзума у месце до хторого ше населели препознаваме и у Ковачовим *Плану писаня*, а тоту фазу селідбох Руснака Ковач навалал примосцене. Мирча Елияде стваряне универзума навалал сакрализоване

⁴ Дневник 1970–75, 145. бок

места, т. є. преношене универзума яки владал у месце и доме зоз хторого ше людзе виселели до нового места односно нового дому. То значи же людзе хтори ше селя, зоз собу до нового дому приноша язик, традицию, виру, культуру и обичаї хторих ше тримали у старим доме.

„Настанїц ше на єдней території у крайнім случаю значи сакрализовац ю. Кед тото настаньоване не дочасове, як при номадох, але непрерывне, воно подроумное єдну виталну одлуку, хтора обовязує єгзистенцию цалокупней заєднїци. „Змесциц ше” на єдним месце, организовац го, настанїц – то значи вивесц ряд поступкох хтори предпоставяю єден єгзистенциялни вибор: вибор Универзума, до хторого ше приходзи „стваряюци” го” (Elijae, 2003: 85).

Сакрализация комплексне поняце у Ковачовим миту, та ей треба пошвениц окремну студию, а у тей роботы зме зото поняце лем дотхли, бо є узко повязане зоз мотивом селїдбох Руснацох, понеже члени заєднїци хтори ше селя, зоз сакрализацию нового простору обезпечую тей заєднїци дальшу єгзистенцию. Причина селєня з власного обисца вшелїяк наздаване чловека же себе индзей обезпечи лепши материялни условия, а зоз тим и сигурнейшу єгзистенцию: „кед причина рушаня на путоване була отримане живота, вец каждая можлива чежкосц була меней страшна од траценя живота ”(Ковач, 1990: 6). Гевти хтори ше селя, вельо раз у новим краю швидко забуваю такв. закони самоотриманя своей етничней заєднїци и патра же би ше цо скорей зожили зоз заєднїцу до хторей приходза и законами хтори у ней важа. „Од вельких громадох поставаю менши, менши, док ше єдного дня не страца и прилагодза гу стредку у хторим им недостало моци же би домашнім надрилели свойо закони и свойо обичаї” (Ковач, 1990:7).

Ковач видзи Україну як свою матичну жем и матичну жем своїх сонароднїкох. То видно и у литературних дїлох, але и у його дньовнїкох:

„Изоляция од матичного народа опасна, бо грожи або зоз асимилацию зоз штредком у хторим жиє або зоз приключованьом до гевтей народносоци зоз хтору ма найвещей подобносци после украинскей”⁵

⁵ Дневник 1969, 654. бок

Селїдби и дзелїдби Руснацох и нешка тирваю, а, як Ковач гвари, з нїма не преставаю важиц анї закони хтори одредзую номадску судьбу: „Менша рика улїва ше до векшей, векша риба лїга меншу кед тота мала не барз джобаца...” (Ковач, 1990: 7). Ковач у своїх ділох не осудзуе гевтих хтори ше уляли до векшей рики, але их пробуе розумиц и найсц причину пасивного препущованя номадскей судьби. На таки способ вон своїх читачох поволуе на активносц у отримованю своєї етнічної заєднїци, односно свідоме окончованє сакрализациї у новим краю: „Народ, наоружани з оружйом духа, знаня, моралнима и етичнима вредносцями, може буц – вични” (Ковач, 1990: 7).

Тирваосц, иснованє одного народу завиши насампред од того же кельо ше му удало витвориц духовного скарбу цо колективни дух народу „випродуковал”: храми богом и себе яки збудовал, цо до каменя, чи до печеней гліни урезал, у якей судзини вино, олей и зарно за дзеци чувал, з якими словами велїчал красу живота у природи и шлебоди, яки жертви своїм богом приношел, як славу своїх предкох чувал и преношел (Ковач, 1990: 7).

У дньовніку *Терен 1967* находзимо текст под назву *На угорскей жеми од 31 марца по 6 апріл 1988 р.* Ковач у тим дньовніку пише о тим же го Мирон Жирош⁶ нагварел же би ведно нащивели горні краї Мадярскей коло Мишколца. Наводзи податки же теди у дваец двох валалох и шейсцох парохийох коло Мишколца жию Мадяре рускей вири. Назва руска вира одноши ше на грекокатолицку виру. Ковач записуе о чим роздумовал на драги до тих крайох:

- Роздумуем о причинох селеня. Чловек, як и животиня не з дзеку и без велькей причини охабя свойо гнїздо, а тоти ту охабели и то досц масовно. Мирон спомина же валал гевтот стари – згорел. Тот терашнї здабе на валали по Закарпатскей обласци...⁷
- Я роздумуем о психи того нашого Руснака, Чижмара, Сегедия, Бильнї, селяна – хлопа (холопа) як у нїм ище вше жие – слуговска душа. Кажда держава люби мац своего Руснака. Руснак остатнї номад медзи славянскима народами. Горвати,

⁶ Мирон Жирош (1936–2016) бул новинар и публициста.

⁷ *Терен 1967*, 136. бок

Серби, Чехи, Словаци, Болгаре од IV-ого вику рушаю на номадски драги, становюю ше у терашніх своїх державох и жемох, ту ше укоренюю и охранюю свойо Я, мено, обичаї...⁸

Ковач ше у роздумованьох враца до часох Галицко-волинского князводства, а о позиції Руснацох у нїм, пише так:

- Галицко Волинске князводство тирва вещей як 300 роки, але у тих 300 рокох тот селян, тот хлоп, тот Руснак бул раз хлоп єдного, раз другого брата, раз єдного сушеда, раз другого газдового сушеда. Руснак научел розликовац лем по двох прикметох пана: чи є добри, чи є не добри. Най ше вон волат Лешко, Игор, Казимир, Бела, Богдан, Петро, Янош чи Иштван... Єден Бог! – гварел тих дньох Дюра Сабадош, а верим так гварел и Руснак Лешка, Иштвана, Богдана и Бела.
- Єдини Бог остал як надїя, помоцник, совитник и хранитель. Прето Русин нешка страцел почуване припадносци пняку зоз хторого походзи, бо вон рошлїна хтору як вербов прут захпаш до жеми – вирошне древо. Древо зоз своїма характеристиками, але лем док є вязани за жем⁹... Накеди страци вязу зоз жему – вон постава ствар, постава Чизмар, Сегеди, хтори памета ище же бул древо хторе дзешка росло, але його паметанє лем дотля док го газда, майстор не вежне до рук же би зоз тей сировини справел красни прекрасни ствари и хвалел муштерийом же зоз якого материялу солидного тоти ствари справени... Я нешка ту на предостатней етапи дзе ше тота наша руска верба у свой час желенела...¹⁰
- ... ище дацо о номадох. Од славянских народох Руснаци як страцели свою державу пущени як плева на витор. За нїх ше почали однімац панове: угорски, польски, литовски, немецки и власни панове у служби спомнутих газдох. Як ше панове и медзи собу гложели, так и нещешлїви Руснак – хлоп то чувствовал.¹¹
- Потреба чловекова нукашня хтора го наганя же би пренашол у вельким швецце свой давни род, свойо походзене, свой корень таке исте як дзецех хтори на було яки способ виресли у цудзим обисцу, дзе їх

⁸ Терен 1967, 143. бок

⁹ Вязаносци Руснака за жем треба пошвецец окремну студию, бо праве тота характеристика єдна зоз сущних у Ковачовим описованю Руснацох.

¹⁰ Терен 1967, бок 150.

¹¹ Терен 1967, бок 152.

любели, ховали допатрали, а дзеци упарто гледали своїх правдивих родителюх. У нас тота потреба виволовала, виволує и будзе виволовац непорозуменя, звади, ненависци, бо кажди по даяких прикметох и власних потребах препознава у тих своїх предкох тото цо йому одвитує¹²

- Селяне як статок, як рухоми маєток даровал пан другому панови як тал зоз дзивку лебо сином кед їх пристановляли. И так Коломенове, Лашкове, Казимирове, Андрийове, Белове, доставали селянох як – статок. А статок як статок кед попушовала ограда на торини – сцекал, сцекал, сцекал... Од доброго ше не сцека, без велькей причини не охабя ше домашня котлянка. А наш Русин, Русини часто то мушел робци и робел. Держави, панове, системи ше меняли, але ше одношене гу элементу хтори – цудзи медзи домашніма поступа як ше и поступало: обробиц го и прилагодзиц. У каждим житу єст – куколю. Куколь то тарговци, хтори за пенєж, за лагодни живот и душу преда а не то оца, мацер, родзину. Ту и гевту файту людзох треба ураховац хторей шицко едно кому служи, лєм най їх пуца на мире¹³

Кед Ковач зоз Мироном Жиросом нацивйовал краї у Сриме и Славонїи 1953. и 1954. року, уж теди видзел же ше Руснаци у тих местох почали асимиловац. Генерация родичох ище бешедовала по руски, але їх дзеци уж „знаю лєм латински слова”, а причину за тото находзи у шлідующим:

Окружени зоз цудним народом, одщипени од свойого кореня, осамени, забули за свой народ и своєю походзене. То природни процес котри залапи кажди народ и каждого припадніка єдного народу котри свидомо, лебо не свидомо по своєй волї, лебо по нужди, претаргує нїтки хтори го вяжу за його народ од котрого черпа сили за свой народни живот (Ковач 1992: 26).

У историйним есею *Дзелїдби и селїдби Руского народу* Ковач виноши свойо становиско о тим же Україну видзи як матичну державу Руснацох, цо уж видно на самим початку, кед ше поволує на Тараса Шевченка и його стихи: „На чужину з України/ брати розийшлися”. Ковач пише о тим же го заболело и застарало же велї припадніки

¹² Терен 1967, бок 171.

¹³ Терен 1967, бок 172

русского народу тримаю же Руснаци не маю свою державу, а же чувство державности за каждого человека барз важне:

Ми Русини (Руснаци) тото чувство державности у телїх дзелїдбох и селїдбох у векшей мири потрацели драгом путуюци од „пана до пана”. Преношели зме зоз собу гевто цо ше дало преношиц – назву¹⁴ хтору зме мали у часох кед зме ше на драгу рушали. Преношели зме обичаї, бешеду зоз хтору зме ше служели, виру хтора нас крила кед зме иншакей потримовки не мали (Ковач, 1992: 218).

Як главну причину за занедзбованє своєї традиції при Руснацох, Ковач наводзи же „требало перше задоволиц физичну глад и жажду, а аж вец думац на духовну” и же уж 150 роки по приселеню на мочарни простори нешкайшей Войводини, Руснаци почали свою духовну жажду задовольовац зоз богаценьом зоз цудзей, сербскей традиції. О самим процесу асиміляції, Ковач роздуме так:

Процес хтори рушел, процес асиміляції меншини, кед ше вона найдзе обколешена з векшину, розвива ше швидше лебо помалши зависно од того чи му условия одвитую баржей чи меней. А условия велї: чи численосц меншини велька лебо мала, чи традиция у неї укоренена глібоко чи плїтко... (Ковач, 1992: 220).

Як главни елемент традиції хтори очувал Руснацох на теї території, Ковач, як и историйне шведочене, наводзи виру, як ю вон наволує „руска вира”¹⁵.

Ище раз о чувству державности Руснацох Ковач пише у *Дияспори*, а тото чувство, як вон гвари, Руснаци ношели зоз собу там дзе ше насельовали и же го окреме длуго зачували там дзе у новим краю мали своєю „островко” у хторим могли явно представяц свою припадносц. Так, Ковач пише, Галицко-волинське князівство було вязане за Києвське князівство, терашні жителе Закарпатскей обласци були вязани за гевтот бок Карпатох, людзе хтори ше приселели до

¹⁴ „Так нам остала назва Рус, Русич, Русин, Руснак, а вец кед зме вше далей од жридла були приліпйовали нам други и иншаки назви: Лемки, Бойки, Горале, Гуцули, Виходняре, Угро-Руси итд” (Ковач, 1992: 218).

¹⁵ Кед гутори *руска вира*, Ковач дума на грекокатолїцку виру.

Керестура и Коцура за народ на Горніци, а после секундарних селідбох за Керестур и Коцур. (Ковач, 1992: 221). У ситуації селідбох праве тото чувство було вше слабше: „Уж тото саме видвойоване зоз Керестура дзе жили компактно до стредкох дзе постал меншина отупйовало, ослабйовало тоти вязи” (Ковач, 1992: 221). Уж спомнуте же Ковач видзел же асиміляция Руснацох не була така швидка у гевтих местох дзе мали свойо островко або оазу. Тото островко означує простор у хторим ше вони не чувствовали як меншина и у хторим ище вше важели закони отриманя власней етнічней заедніци. У найушшим значеню то ше одноши на власни дом до хторого преселели тоти закони, а у ширшим то медзисобне повязоване вецей руских фамелийох, односно їх організовани културни живот, або медзисобни контакти тих фамелийох на самим початку приселеня до нового места, хтори при поединцох змоцнюю чувство припадносци тей етнічней заедніци. Сакрализацию у таких условийох легчейше окончиц и отримац. Медзитим, не значи же при шицких членох едней заедніци хтора ше виселює тото чувство вязаносци за закони отриманя тей заедніци еднок моцни. При гевтих членох хтори маю слабше тото чувство, до сакрализациї нового простору ані не приходзи, а гевти хторим чувство припадносци своєї заедніци важне, зоз приселеньом до нового краю такой свой нови дом сакрализую по углядзе на дом у старим краю. Вшеліак же преношене традиції з едней на другу генерацию цошка цо доприноши отримованю тей заедніци, а Ковач традицию дефинує так:

Традиция едного народу не лем його вира, обичаї, облечиво, бешеда, танец и писня. Традиция народу то гевто цо нашо стари мали: ПРЕШВЕЧЕНС, ВИРУ, же тот народ хторому припадаю ма своїх славних людзох хтори му обезпечели угляд у швецє медзи другима народами, же ма свойо културни добра, духовни скарб хтори столітия не могли зніщиц (Ковач, 1992: 222).

На основи тей Ковачовой дефиниції традиції можеме заключиц же по його думаню ключни елемент традиції представя одношенє гу матичному народу. У Ковачовим литературним ділу тото препознаваме при найсвидомших членох заедніци, хтори окрема же пестовали руски язык, виру, обичаї, облечиво, танци и писню, та и у случаю висельованя до нового, цудзого краю, у себе и зоз собу ношели чувство припадносци гу України як матичней держави.

Своєю становискою о номадській судьби Руснацох и їх асиміляції Ковач літераризовав у своїх ділох. У тей роботі аналізуєме приповідки у хторих тиж так обробена тема номадської судьби односно у хторих ше зявює мотив селідбох. То источашне и приповідки у хторих препознаваме основну идею наведзеного *Плану писаня*.

Понеже Ковачово вкупне діло спатраме як мит завичаю хтори вибудовав на основи матрици авторского мита України Тараса Шевченка¹⁶, треба надпомнуц же так як и у Шевченковим, так и у Ковачовим миту мож видвоіц два независни системи: митологийне представяне завичаю Руснацох, и психологийну, т. є. символічни автопортрет поети.¹⁷ Тоти два системи повязани и толкую една другу. На психологийним уровню мита тиж присутни селідби, цо можеме провадзиц у авторовим спатраню себе як вичного номада, а источашне и себе як припадніка номадского народу¹⁸. О тим же у Шевченковим миту жию зединени поетова доля и націонална доля пише и Юлиан Тамаш (Тамаш, 2002: 98). Кед слово о селідбох, праве тото препознаваме и у Ковачовим миту.

Приповідка *Жаль* єдна з приповідкох у хторей през подоби хтори Ковач будує видземе на яки способ сами людзе з народу доживую свою судьбу. Главна подоба Митерко, нещешліви хлапец хтори од дзединства представял предмет вишмейованя своїх парнякох, оженєл ше зоз „цудзу дзивку”, а вец го ище ані єй фамелия не прилапела як свойого. Прето ше вон одмалючка скаржи на дружтво, а ширши

¹⁶ „Основа на хторей Ковач будовав своєю діло то матрица авторского мита України Тараса Шевченка. Ковач тоту матрицу превжал и на основи ней вибудовав свой мит руского завичаю” (Римар Симунович, 2019: 460).

¹⁷ „Митологийне приказоване України и символічни автопортрет поети – два системи хтори ше медзи собу надопнюю и глібше толкую една другу. Кед ше одкрива митологийне значене, хторе иснує на глібшим уровню, на верх виходзи и индивидуална психология поети” (Грабович, 1991: 156).

¹⁸ „Пишем тим и таким номадом яки сом и сам же бим улял и їм храбросци и надїи же годни витримац ище осемдзешат роки як я, гоч буду „якишик” там Русини, „якейшик” там вири уніятської, але и лем теди витримаю кед буду знац и тото же тоти „якишик” Русини, припадніци велького и славного ” (Ковац, 1990: 8).

попатрунок на тото незадовољство освидомоє уж як одроснутни человек, кед свойо становиско о тим представя самому Ковачови:

Можебуц справди я вецей нарикам на людзох, на дружтво як би требало. Але то, видиши, ма у мне, а верим и у тебе, глібши корені. Тото проклятво самодоказованя пред другима ми ношиме од того часу як зме ше розшали по цалим швецѣ. Ми и Жидзи. Ми и Циганѣ. Жид у каждой держави родолюб, а заш лем го вшадзи тримаю за цудзого. Циган исто. Ми исто (Коваџ, 1987: 63).

Проклятво самодоказованя Руснацох пред другима узко повязане зоз їх непрерывнима селідбами и праве то тоти глібши корені їх трагичней судьби. У тей приповедки можеме препознац преплітане особней Митерковей нещещлівей судьби зоз нещещліву судьбу його сонароднікох. Зоз тим преплітаньом почина сама приповедка: „Чом то ти, мамо природо, дакому правдива мац, а дакому зла мачоха?“ (Коваџ, 1987: 51). Мама природа Митеркови, як и Руснацом, мачоха. У описованю Ковачовой поетики и його похопеня швета и человека у нїм, як єдно з твердзеньох Тамаш наводзи: „Мац Руснакови умарла на полю при його народзєню, прето нам история мачоха“ (Тамаш, 2009: 121). Ковач гуторел же чежко човекови хторому неприятелѣ пишу историю, о чим шведочи виринок зоз його текста *Тарас Шевченко медзи Русинами*:

Єден од таких народох кого цудзи учители учили, медзи цудзима народами на свою традицию забували, бул и тот наш „руски народ“. То и допринєсло же зме ше розшали ширцом по швецѣ, же нам вше нови панове и газдове свою историю и свою традицию понукали и надрильовали (Коваџ, 1989: 199).

Окрем того, Тамаш наглашує же барз важни уплїв Шевченка на Ковача „длужносц поети спрам свойого народу, истории и правди“ (Тамаш, 2009: 195)¹⁹.

Барз важне и поентованє на концу приповедки, кед Митерко щещліви же є поволани бориц ше у войни, не пре прихильносц гу

¹⁹ Одношеню гу истории власного народу при Шевченкови и Ковачови треба пошвениц окремну студию.

даякому політичному ідеологічному прешвеченю, але прето же бул порихтани и сцел браніц „себе пред власцу тих медзи хторима бул вше цудзи” (Ковач, 1987: 71). Прихильнось Руснацох гу каждой актуалней власци Ковач представя як їх негативну прикмету, а преїг Митеркового становиска о тим питаню, поволує на ясне заберање власного становиска и на поступанє спрам чувствох власней совисци. З того виходзи и порученє о освидомйованю о активней борби процив трагичней номадскей судьби Руснацох наспрам пасивного препущованя тей судьби.

Вона єдина приповедка у хторей на прикладу селїдбох єдней рускей фамелиї хтора ше селї зоз єдного места до другого пре туньшу жем, приказана судьба цалого їх народу у рамку Ковачового мита завичаю. Гоч у тей приповедки акцент на вязасносци зоз мацеру жему и чежке одпитованє од ней, селїдби дотхнути вельо ширше, односно од самих своїх початкох, а причину за селїдби толкує як проклятво:

Мирни широтки, подсвойчата, були зме од кеди ше знаме. Цудзи людзе нас учели мерац горчину заробеного хлеба. И прето, пре тоту самотносц, ми вични блукаче, народ бездомни, дзеци цо пре якешик проклятво, пред стотками рокох були одорвани зос подольских пространствох, преведзени преїг хрибта Карпатох на велїчезну Славянску степу, котра приголубела гевтих цо були шмелши, а вони ше знова рушели блукац по степох Панонскей ровніни, знова преходзели рики и леси же би ше становели на водох и лесох славянских и под горами босанскима...Людзе бездомни, цо пред сто пейдзешат роками напушцели свою оцовщину, заш як да гледали нови куцик (Ковач, 1970:31).

О проклятстве хторе означело дальшу, номадску судьбу Руснацох, Ковач виноши становиско и у приповедки *Дїдо Михал одходзи до цудзого краю*. Висловює го дїдо Михал на одходзе гу дзивки хтора одата у цудзим краю: „И хто нас то, пайташ, проклял, нас Руснацох, же, ниа, вше ше дзешка од чупора одбиваме, а кед го страциме, бечиме” (Ковач, 1983: 10).

Приповедка *Жимски вечар* тиж гутори о непрерывних селїдбох Руснацох, а Василь, главна подоба, представени як Руснак свидоми свойого походзєня и вирни своїм становиском, а ношитель прикметох номада:

Василь ношел у себе, своєї криви, у своїх думках, у своїм шерцу, нашлідзени од своїх предкох, хто зна од кеди и хто зна през келї генерациї, прикмети чловека – номада. Чи тоти прикмети походза ище од гевтих предисторийних часох кед жил од статку, та ишол за своїм стадом од пасовиска по пасовиско... Чи тоти прикмети наш Василь ношел уж од гевтих своїх предкох хтори дакеди добродзечно, а частейше знова пре обезпечованє голого живота насельовали, запошедали пусти жеми преїг хторих би прешли завойовацки хорди Половцох, Гунох, Аварох, Туркох... (Ковач, 1983: 134).

Ище еден Ковачов попатрунок судьби Руснацох з хторого ясно видно же прецо при Руснацох устаемнене становиско же су прихильни гу каждой власци и же су „порихтанши газдови руку бочкац, як братови и найменшу увреду пребачиц” находзиме у кнїжки запискох *Капка по капку живот одцека*. Причину за формованє тей прикмети при своїх сонароднікох Ковач так толкує:

Блукаюци „од пана до пана”, научели зме яки прикмети муши мац слуга кед сце же би го газда любел и ценел. Зло лем то же тота одданосц, потульносц, сервилносц не щира, вона ше манифестує пре интерес же би за тоту одданосц бул наградзени и припознати (Ковач, 1988: 64).

Ковач у цалей своєї литератури на боку правди, та не чудне же тоту прикмету представя негативно през цалу свою творчосц. Глїбше тоту прикмету толкує як перши крочай гу забуваню свойого языка, традициї, култури, бо з ней виходзи и перше приставанє на занедзбоване свойого кед же пре тото обезпечи лепши материялни стан.

Олга Фрейденберг дава дефиницию основного закона митологийного сижєа чийо значенє, виражене у мену подоби (юнака), та вец и його метафоричней сущносци, розвива до дії хтора твори мотив, подова (юнак) роби лем того цо сама означує (Frejdenberg, 2011: 293). З тим у вязи, вона наводзи приклад божества древа хторе умера и воскресує на древе, цо можеме повязац зоз Ковачову писню *Я дуб червоточни* у хторе ше автор виєдначує зоз древом хторе єдного дня умре, але на чїїх ше витвореньох, односно порученьох хторе писатель посила преїг своїх ділох, потомки, т. є. його сонародніки зогрею свойо души и на таки способ предлужа його тирванє. Кед селїдби представляю одлучуюцу хвильку у живоце руского народу, вец вкупне його діло

можеме толковац як поручене о тим як и зоз преселеньом до нового краю мож очувац свою заедніцу.

Треба ше огляднуц и на вязу медзи Милошом Црнянским и його *Селїдбами* и мотивом селїдбох у Ковачовим ділу, цо тема хторей мож пошвениц окремну студию. Юлиан Тамаш гвари же Ковача за *Селїдби* вяже найглібши, метафизични вид романа, хтори ше одноши на шлідзене поединцох з народу за простором щесца. Медзитим, Тамаш наглашуе и же Ковач експлицитно гуторел о тей вязи зоз Црнянским, „бо и угорски Серби, як и угорски Руснаци, блукали през историю, през селїдби, и за цали час служели цудзим паном, источасно ше укоренюючи у стварним чи задуманим просторе щесца” (Тамаш, 2009: 192).

На основи наведзеных прикладох можеме заключиц же так як цо Ковач у своїх литературних ділох читачох освидомюе о значносци чуваня свойого, преношеня закона самоотриманя власней заедніци до каждого места до хторого ше селя, бо кед тот елемент не уключени до будованя нового живота у цудзини, то еден крочай гу гашеню свойого народа, хторому селїдби преклята судьба. Праве у повторйованю космогонїи и сакрализациї нового простору до хторого ше селя, Ковач види способ на хтори обстане його, руска заедніца. Видзимо же Ковач пробуе розумиц свой народ и же у своїм миту завичаю представя глібши причини хтори Руснацох одредзели як людзох хторим легчайше препущиц ше судьби як вибориц ше за очуване свойого идентитета. Тиж так, видзимо и же ше Ковач непрерывно враца до часох предкох, на чий ше живот, у смислу националней свідомосци, треба спатрац. Праве тото непрерывне врацане предком и спатранє на їх живот препознаваме як мит о вичним врацаню, о хторим пише Елияде. „Похопене цикличного часу, верене до вичного врацаня, до периодичного зніщованя космосу и людского роду хторе би було пред’знак нового Швета и нового „обновеного” человечества, шицки тоти вереня шведоча о жаданю и наздаваню же ше периодични обнавя прешли час, „история” (Elijade, 2011: 473). Кед препознаме же у Ковачовим миту терашні час припада гаосу, вец можеме заключиц же за стваряне космосу и витворйоване континуитету руского народу можливе лем през вичне врацане предком.

ЛИТЕРАТУРА

- Elijade, M. (2001). *Rasprava o istoriji religija*. Novi Sad: Akademska knjiga.
- Elijade, M. (2003). *Sveto i profano*. Sremski Karlovci, Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića. (Cyrillic)
- Frejdenberg, O. (2011). *Poetika sižea i žanra*. Sremski Karlovci, Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića. (Cyrillic)
- Grabovič, G. (1991). *Ševčenko jak mifotvorec'*. Kyiv: Rad'anskyj pys'mennyk. (Cyrillic)
- Kovač, M. (1989). Taras Ševčenko medzi Rusinami, *Švetlosc*, 196–202.
- Ramač, J. (2007). *Rusnaci u Južnej Uhorskej (1745–1918)*. Novi Sad: Vojvođanska akademija naukoh i umetnoscoch. (Cyrillic)
- Rimar Simunovič, A. (2019). Archetipi individui u tvorčosci Michajla Kovača. *Lemki, Bojki, Huculi, Rusini – istorija, sučasnost, materijalna i duchovna kultura*. 459–472.
- Tamaš, J. (2002). Ukrajinska književnost između istoka i zapada. Novi Sad: Prometej, NIU Ruske slovo.
- Tamaš, J. (2009). *Jevanhelista Michajlo Kovač, studija*. Novi Sad: Ruske slovo. (Cyrillic)
- Žukovskij, Arkadij i dr. (2018). *Kratka istorija Ukrajine*. Beograd: Dan graf.

ЖРИДЦЈА

- Kovač, M. (1970). *Cichi vodi*. Novi Sad: Ruske slovo. (Cyrillic)
- Kovač, M. (1983). *Na okrajisku*. Novi Sad: Ruske slovo. (Cyrillic)
- Kovač, M. (1987). *Hljiboki korenji*. Novi Sad: Ruske slovo. (Cyrillic)
- Kovač, M. (1988). *Kapka po kapku život odceka*. Novi Sad: Ruske slovo. (Cyrillic)
- Kovač, M. (1990). *Dijaspora, drahopis i istorijni esej*. Novi Sad: Ruske slovo. (Cyrillic)
- Kovač, M. (1992). *Dluhoka draha nomadska, avtobiografski zapisi*. Novi Sad: Ruske slovo. (Cyrillic)

НСОБЈАВЕНИ РУКОПИСИ

Дњовніки Михайла Ковача:

Терен 1967

Дневник 1970—75

Дневник 1969

Ана Римар Симуновић

THE NOMADIC DESTINY OF THE RUTHENIANS IN THE HOMELAND
MYTH OF MIHAJLO KOVAČ

Summary

Mihajlo Kovač uses the motif of migration of Ruthenians in most of his works, both in literary works and diaries. The goal of this research is to show how Kovač's diary entries, literary works, autobiographical work *Длугока драга номадска* and historical essay *Селїдби и дзелїдби*, form a group which is connected with the motif of migration. The emphasis of this research is more on the diary entries, since those fragments help to better understand literary works, in which Kovač literalized migrations of his compatriots. By using the examples from the literary works written by Kovač, it will be shown what are, according to him, the most important things which Ruthenians should take with themselves to the new place. Kovač believes that, during that process, Ruthenians have to remember their heritage and their ancestors, as well as to take with themselves their language, religion and tradition, or, in other words, to sacralize the new place. Kovač emphasizes that only by continuously returning to the ancestors, i.e. by remembering the heritage, and by sacralizing the new place, the existence of Ruthenians can be secured.

Key words: Mihajlo Kovač, myth, homeland, nomadic destiny, Ruthenian literature